

תוכן עניינים

3.....	מבוא
4.....	צדק מאחה
6.....	ההצדקות לתפיסת הצדק המאחה
6.....	הביקורת כנגד הגישה העונשית.....
9.....	ההצדקות לגישת הצדק המאחה.....
11.....	יישום תפיסה של צדק מאחה
11.....	פיצויים.....
13.....	התנצלות.....
17.....	הליכי גישור בין הפוגע לנפגע.....
20.....	דיון ומסקנות
23.....	סיכום
24.....	רשימה ביבליוגרפית

מבוא

בשנים האחרונות הולך וגובר השימוש בהליכי צדק מאחה. השימוש המתגבר בגישת הצדק המאחה מחלחל גם לפסיקות בתי המשפט, ובפסיקות רבות ניכר כי בית המשפט מעניק משקל לפרקטיקות מקובלות של צדק מאחה ולפעולות מסוימות של צדק מאחה שביצע הנאשם על מנת להקל בעונשו של הנאשם.

במסגרת העבודה אבקש לבחון מהו מעמדו ותפקידו של הצדק המאחה במסגרת ההליך הפלילי. האם הצדק המאחה משמש כתחליף לענישה הפלילית, או רק כנסיבה מקלה בגזירת העונש. במסגרת כך אבקש גם לבחון האם ישנו שוני בהקשר זה בין סוגים שונים של פרקטיקות של צדק מאחה. על שאלות אלה אנסה להשיב באמצעות סקירת הפסיקה שבה יישם בית המשפט שלושה סוגים של פרקטיקות מקובלות של צדק מאחה: א. תשלום פיצויים לנפגע העבירה. ב. התנצלות שמעניק הנאשם או סולחה בין הנאשם לנפגע העבירה. ג. הליך גישור בין הנאשם לבין נפגע העבירה. אבחן פסיקות שונות בהן נדונה כל אחת מהפרקטיקות הללו, ואראה כיצד הדבר בא לידי ביטוי בהליך הפלילי.

מסקנתי לאחר הסקירה האמורה היא, כי לטעמי בתי המשפט מפספסים את המטרה העיקרית העומדת בבסיס גישת הצדק המאחה. גישת הצדק המאחה התפתחה על רקע תפיסה המהווה תחליף לתפיסה העונשית. ותומכי גישת הצדק המאחה שואפים ליצור תחליף לענישה במקרים המתאימים. תחת זאת, בתי המשפט מתאמצים לזהות את הפרקטיקות של הצדק המאחה עם פרדיגמות מוכרות וידועות מהמשפט הפלילי, ובפסיקות בהן בית המשפט מעניק משקל לפרקטיקות של צדק מאחה הדבר נעשה לאחר שבית המשפט מנסה ליישם את הצדק המאחה בתוך תבנית מוכרת של עילה או נסיבה המנויה בחוק העונשין. לטעמי גישה זו מפספסת את המטרה העומדת בבסיס גישת הצדק המאחה – איחוי פגיעותיו של נפגע העבירה, ובמקום זאת היא מזהה את הצדק המאחה רק עם סיכויי שיקומו של הנאשם, באופן החוטא למטרה העיקרית שבבסיס גישת הצדק המאחה. ייתכן ודבר זה מוביל גם להבדלים באופן שבו בתי המשפט השונים מיישמים את הפרקטיקות של הצדק המאחה בתוך ההליך הפלילי, ולמעמד והתפקיד שניתן לצדק המאחה בפסיקות שונות. בחלק מהפסיקות רואה בית המשפט את הצדק המאחה כנסיבה מקלה לחריגה ממתחם הענישה ההולם, בפסיקות אחרות נתפס הצדק המאחה כנסיבה מקלה לגזירת העונש בתוך מתחם הענישה ההולם. ישנן פסיקות בהן הצדק המאחה מוביל לביטול ההרשעה, ומהצד השני ישנן פסיקות בהן בית המשפט כלל לא מעניק משקל לפרקטיקות מסוימות של צדק מאחה. לאור הבלבול הנוצר מסקירת הפסיקה, אטען כי שומה על המחוקק להרים את הכפפה ולקבוע בצורה ברורה את מעמדו ותפקידו של הצדק המאחה בהליך הפלילי, באופן שישמש כתחליף לענישה הפלילית וישרת את המטרה העיקרית – איחוי פגיעותיו של נפגע העבירה.

בחלק הראשון של העבודה, החלק התיאורטי, אעמוד על המונח "צדק מאחה" ועל התפיסות העומדות בבסיסו. בהמשך לכך, אעמוד על הנימוקים התומכים בגישת הצדק המאחה, תוך פירוט של החסרונות של הגישה העונשית אל מול היתרונות בגישת הצדק המאחה, מבחינת נפגע העבירה ומבחינת העברייני. בחלק השני, אבחן את אופן יישום הצדק המאחה בפסיקות שניתנו בשנים האחרונות, ואראה איזה משקל מעניק בית המשפט לצד המאחה ומהו המעמד שניתן לצדק המאחה בהליך הפלילי. לבסוף, אערוך דיון שבו אציג את הבלבול שנוצר מסקירת הפסיקה, ואת שינויי הגישות וההבדלים בין הפסיקות השונות, ואטען כי יש להסדיר את מעמדו ותפקידו של הצדק המאחה בחקיקה ראשית באופן שיגשים את המטרה העיקרית העומדת בבסיסו.

צדק מאחה

בשנים האחרונות הולכת וצוברת תאוצה בעולם תפיסת הצדק המאחה במשפט הפלילי¹. הצדק המאחה נתפס ככלי שניתן לעשות בו שימוש במסגרת ההליך הפלילי לצד הכלים העונשיים ה"מסורתיים" או כתחליף להם. תפיסת הצדק המאחה מציגה תפיסה שונה לעבירה הפלילית ולהשלכות שלה מהגישה העונשית. בעוד שהגישה העונשית רואה את מעשה העבירה כפגיעה חברתית מופשטת בערכים חברתיים, ומציעה הטלת עונש בעקבות כך על הפוגע, תפיסת הצדק המאחה רואה את העבירה הפלילית לא רק כפגיעה מופשטת, אלא מתמקדת גם בנוק שנגרם לנפגע העבירה ולסביבתו. תפיסת הצדק המאחה מאמצת אם כן תפיסה שונה מהתפיסה ה"מסורתית" בקשר להשלכות של עבירה פלילית.

כך נאמר בהקשר זה בספרות:

"לעומת הגישה העונשית, המייחסת לפגיעה, ככלל, משמעות ציבורית-חברתית מופשטת, הגישה המאחה מדגישה את הפן האישי והקונקרטי בה. הדגש בתפיסת העבירה אינו בערך החברתי שנפגע כי אם בפגיעה הממשית שנגרמה לנפגע הישיר, לבני משפחתו, לסביבתו הקרובה ולבני הקהילה שהושפעו ממנה. הגדרת העבירה הנגזרת מן הקודקס העונשי היא נקודת מוצא ותו לא; הפשע מקבל משמעות קונקרטית דרך חווית הנפגע ובני משפחתו את השלכות הפגיעה עליהם. גם מעשה רשלנות או ניסיון לביצוע עבירה זוכים לגינוי כאשר עולה מהם מסר של זלזול בזכויות הזולת ובכבודו. הגישה העונשית מייחסת חשיבות למסר השלילי שמעביר כביכול מבצע העבירה לחברה כולה בעת ביצוע העבירה, ואילו הגישה המאחה מדגישה את תחושת הזלזול בכבוד, בזכויות או בצרכים שחוו הנפגע עצמו וכל אדם אחר בשל ביצוע העבירה. עם זאת, הגישה המאחה אינה מתלה את חומרת העבירה בתוצאותיה בלבד ואינה מתייחסת אליה כאל סכסוך פרטי בין הפוגע לנפגע. מעשה עבירה פוגע כאמור באנשים ובמערכות יחסים מלבד בנפגע הישיר, ובכך מוסבר עניינה של הקהילה כולה להגיב עליו"².

בנוסף להבחנה בין הגישה העונשית לבין תפיסת הצדק המאחה לעניין תפיסת העבירה, ישנה הבחנה

¹ טלי גל והדר דנציג-רוזנברג, "צדק מאחה וצדק עונשי: שני פנים למשפט הפלילי", משפטים מג (2013). 779. 780.
² שם, בעמ' 788.